

شماره چاپ: ۹۱۲

دوره نهم - سال دوم

شماره ثبت: ۴۲۴

تاریخ چاپ: ۱۳۹۲/۱۰/۱۷

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه منشور سازمان همکاری اقتصادی

هشت کشور در حال توسعه»

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۱۳۵۳۷

اسفندماه ۱۳۹۲

به نام خدا

فهرست مطالب

- ۱ چکیده
- ۲ مقدمه
- ۳ نحوه تعامل تجاری کشورهای عضو «دی - هشت» با یکدیگر
- ۳ ۱. بررسی ساختار مبادلات بین کشورهای عضو «دی - هشت»
- ۱۵ ۲. وضعیت عضویت کشورهای عضو «دی - هشت» در ترتیبات تجاری
- ۱۶ ۳. تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای وضعیت صادرات و واردات کشورهای عضو «دی - هشت»
- ۱۷ بررسی بندهای مفاد لایحه
- ۱۸ نتیجه‌گیری
- ۱۹ منابع و مأخذ

اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه منشور سازمان همکاری اقتصادی هشت کشور در حال توسعه»^۱

چکیده

دولت به منظور ایجاد تسهیلات مناسب در روابط اقتصادی بین کشورهای عضو گروه «دی - هشت» و نیز ارتقای سطح همکاری‌های چندجانبه و تحکیم مناسبات میان کشورهای مربوطه، توسعه تجارت درون گروهی و انسجام بخشیدن به آن طی یک موافقتنامه تجارت ترجیحی بین اعضای «دی - هشت» لایحه‌ای تقدیم مجلس نمود. گزارش حاضر به بررسی ابعاد مختلف و عمدتاً اقتصادی این لایحه پرداخته است. در این گزارش ابتدا به نحوه تعامل تجاری کشورهای «دی - هشت» و تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای وضعیت صادرات و واردات با یکدیگر پرداخته و سپس به بررسی بندهای مفاد لایحه پرداخته می‌شود. علیرغم اینکه این لایحه دارای برخی ایرادات است ولی پیشنهاد می‌شود لایحه فوق با انجام برخی اصلاحات و تقویت بندهای تعهد کشورها به انجام مبادله با یکدیگر به خصوص جمهوری اسلامی ایران، تصویب شود.

۱. گروه D8 متشکل از هشت کشور اسلامی در حال توسعه شامل جمهوری اسلامی ایران، ترکیه، پاکستان، بنگلادش، اندونزی، مالزی، مصر و نیجریه می‌باشد و اهداف تشکیل آن عبارتند از: ایجاد روابط مستحکم اقتصادی بین کشورهای در حال توسعه اسلامی و تقویت نفوذ این کشورها در بازارهای جهانی توسعه اقتصادی - اجتماعی، ایجاد تنوع و موقعیت‌های جدید در روابط بازرگانی، تقویت حضور در تصمیم‌سازی در سطح بین‌المللی و ارتقای سطح زندگی مردم در کشورهای عضو.

مقدمه

امروزه گسترش روابط تجاری در توسعه اقتصادی کشورها اهمیت بسیاری یافته و کاهش و حذف تدریجی موانع فراروی تجارت، به‌عنوان عاملی جهت گسترش تجارت در نظر گرفته شده است. از این رو تعامل و انعقاد قراردادهای تجاری با کشورهای دیگر امری مثبت تلقی می‌شود.

نخستین اجلاس سران «دی هشت» در خرداد ۱۳۷۶ در شهر استانبول ترکیه برگزار شد. البته این گروه حدود یک سال قبل از این تاریخ فعالیت‌های مقدماتی خود را آغاز کرده بود. گروه کشورهای موسوم به «دی هشت» در واقع از تشکیلات جانبی سازمان کنفرانس اسلامی است.

در بیانیه منتشر شده در اولین اجلاس سران اهداف اصلی دی هشت، چگونگی همکاری و همفکری اعضای گروه، ایجاد امکان عضویت سایر کشورهای در حال توسعه، برقراری رابطه با سایر سازمان‌های بین‌المللی به‌ویژه سازمان کنفرانس اسلامی و نحوه انتصاب مدیر اجرایی آن به تصویب رسید.^۱

تحلیل حجم مبادلات بازرگانی و بررسی عضویت کشورهای عضو «دی - هشت» و فعالیت‌های تجاری آنها حاکی از حضور کشورهای موصوف در فعالیت‌های منطقه‌ای و سپس فعالیت‌هایی با رویکرد جهانی است. پایین بودن حجم مبادلات در کشورهای بنگلادش و نیجریه و تا حدودی مصر و ایران نسبت به سایر

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دولت:

اعضا، بیانگر عدم تحرک و عدم موفقیت در ترتیبات منطقه‌ای و به طریق اولی در سطح مبادلات جهانی است. همکاری و تعامل لازم میان اعضای منطقه‌ای اکو در سطح نازلی قرار دارد و سایر موافقتنامه‌های منعقد شده بین ایران و ۷ کشور دیگر به‌طور کامل اجرایی نگردیده است^۱ و در صورت ادامه به همان روال سابق، این منشور نیز تحول خاصی ایجاد نخواهد کرد.

نحوه تعامل تجاری ایران با کشورهای عضو «دی - هشت»

در این قسمت چگونگی ارتباط تجاری کشورهای عضو «دی - هشت» مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۱. بررسی ساختار مبادلات بین کشورهای عضو «دی - هشت»

مصر

کسری تراز تجاری مصر با جهان از ۹/۲۳- میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به ۲۰/۱۹- میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ افزایش یافته است.^۲

مهمترین اقلام صادراتی کشور مصر به جهان در سال ۲۰۱۲ شامل: نفت خام، روغن و فرآورده‌های نفتی، محصولات فلزی و کودهای شیمیایی، پوشاک و ملحقات آن، منسوجات، پنبه، محصولات آلومینیمی، ماشین‌آلات و تجهیزات و راکتورهای هسته‌ای و مهمترین اقلام وارداتی این کشور از جهان عمدتاً شامل ماشین‌آلات و

۱. حسن یاسری و وجیهه مهری‌پرگو، ص ۷، ۱۳۸۵.

2. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

تجهیزات، مواد غذایی، دارو و محصولات چوبی بوده است.

طی چند سال اخیر مهمترین اقلام صادراتی ایران به مصر شامل: بوتان مایع شده، پروپان مایع شده، سیمان های پودر نشده موسوم به کلینکر، وسایل نقلیه با موتور پیستونی تناوبی جرقه‌ای - احتراقی باحجم سیلندر ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ سانتیمترمکعب، انگور بی‌دانه، انواع پسته خندان در داخل پوسته تازه یا خشک، روده به حالت تازه، سردکرده، یخ‌زده، خشک کرده یا دودی، سایر انواع میگو و اقلام وارداتی ایران از مصر شامل: مکمل‌های دارویی برای مصرف انسان، اسیدهای چرب صنعتی مونوکر بوکسیلیک، روغن‌های اسیدی حاصل از تصفیه، تیغ‌های سلمانی و خودتراش، مرکبات آماده یا محفوظ شده، توتون‌ها و تنباکوهای ساخته شده، عصاره و اسانس توتون و تنباکو، اجزا و قطعات از شیشه برای چراغ و وسایل روشنایی و همچنین نورافکن‌ها، خازن‌های ثابت برای مدارهای ۵۰ یا ۶۰ هرتز می‌باشد.

در سال ۱۳۹۰ میزان صادرات ایران به مصر ۲۶ میلیون دلار و میزان واردات ایران از مصر ۵۷/۷۹ میلیون دلار بوده است. همچنین در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ صادرات ایران به مصر ۴۰۹ میلیون دلار و واردات ایران از مصر ۵/۹ میلیون دلار بوده که در مقابل کل صادرات غیرنفتی ایران (۲۱/۱ میلیارد دلار) رقمی جزئی است.^۱ از کل صادرات کشور مصر به جهان در سال ۲۰۱۲ (۴۸/۰۶ میلیارد دلار)^۲ حدود ۰/۱ درصد آن به ایران صادر می‌شود (۶۳ میلیون دلار) و همچنین از کل واردات کشور مصر از جهان در سال ۲۰۱۲ (۶۸/۸ میلیارد دلار) حدود ۰/۰۶ درصد آن به

1. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

2. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx?isshared=true&ispopular=country&pid=15#>

ایران تعلق دارد (۴۵ میلیون دلار).^۱

تراز تجاری ایران با مصر در سال ۱۳۹۰ به میزان ۳۱/۸- میلیون دلار کسری و در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ به میزان ۴۰۳ میلیون دلار مازاد داشته است^۲ که علیرغم روند مثبت صادرات ایران به مصر، رقم قابل ملاحظه‌ای به‌شمار نمی‌رود. دلیل این امر می‌تواند ناشی از نازل بودن سطح روابط سیاسی و عدم شناخت کافی از بازارهای طرفین باشد.

اندونزی

مازاد تراز تجاری اندونزی با کشورهای جهان از ۲۱/۱۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به ۲/۱۵- میلیارد دلار کسری در سال ۲۰۱۲ تنزل یافته است.^۳

مهمترین اقلام وارداتی اندونزی از جهان در سال ۲۰۱۲ شامل: سوخت‌های معدنی و روغن‌ها، ماشین‌آلات، رآکتور هسته‌ای، بویلر، تجهیزات الکتریکی و الکترونیکی، آهن و فولاد، خودرو و قطعات آن، پلاستیک و محصولات آن، مواد شیمیایی آلی، سایر مواد آهنی و استیل و مهمترین اقلام صادراتی این کشور به جهان شامل: سوخت‌های معدنی و روغن‌ها، چربیهای حیوانی و نباتی، تجهیزات الکتریکی و الکترونیکی، کائوچو، رآکتورهای هسته‌ای، بویلر، سنگ فلز، جوش و خاکستر، وسایل نقلیه، کاغذ و مقوا و ... می‌باشد.^۴ همچنین بیشترین اقلام وارداتی ایران از اندونزی در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ شامل: کاغذ مقوا، الیاف مصنوعی،

1 http://www.trademap.org/tradestat/Bilateral_TS.aspx

2. **Ibid.**

3. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

4. **Ibid.**

وسایل نقلیه آبی برای حمل و نقل کالا، شیره کائوچوی طبیعی، سایر نخ‌ها، تیوپ برای موتورسیکلت، سایر کائوچوهای طبیعی بوده که حاکی از وجود مزیت نسبی اندونزی در اقلام موصوف است.^۱ از سال ۱۳۷۶ تا سال ۱۳۸۶ تراز تجاری ایران با اندونزی همواره منفی و به نفع طرف اندونزیایی بوده است. یعنی در واقع ایران واردکننده لوازم مصرفی و صادرکننده مشتقات نفتی، مواد شیمیایی و پتروشیمی، بوده است که از سال ۱۳۸۷ تا پایان سال ۱۳۹۱ تراز تجاری ایران با اندونزی همواره مثبت و به نفع طرف ایرانی بوده است.^۲

در سال ۱۳۹۱ از مجموع ۴۱/۳ میلیارد دلار صادرات ایران به جهان تنها ۴۰۰ میلیون دلار آن به اندونزی اختصاص یافته است^۳ که سهم آن ۰/۹۶ درصد می‌باشد. واردات ایران از اندونزی در سال ۱۳۹۱ نیز ۱۴۸/۴ میلیون دلار می‌باشد.^۴

طی چند سال اخیر مهمترین اقلام صادراتی ایران به اندونزی شامل: قیر نفت، بوتان مایع شده، پروپان مایع شده، آمونیاک بدون آب و اجزا و قطعات توربین‌های گازی و مهمترین اقلام وارداتی ایران از اندونزی شامل: کاغذ مقوا، سایر زغال سنگ‌ها، الیاف مصنوعی غیریکسره، مجموعه سینمای خانگی، R.B.D پالم اولئین می‌باشد.

در سال ۱۳۹۰ میزان صادرات ایران به اندونزی ۱/۱۲ میلیارد دلار و میزان واردات ایران از اندونزی ۱۸۸/۳ میلیون دلار بوده است. همچنین در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ میزان صادرات ایران به اندونزی ۴۱ میلیون دلار و واردات ایران

1. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

2. **Ibid.**

3. **Ibid.**

4. **Ibid.**

از اندونزی ۵۷/۷ میلیون دلار بوده که در مقابل کل صادرات غیرنفتی ایران (۲۱۱ میلیارد دلار) بسیار رقمی جزئی است.^۱

از کل صادرات کشور اندونزی به جهان در سال ۲۰۱۲ (۲۱۱ میلیارد دلار)^۲ حدود (۰/۲۲) درصد آن به ایران صادر می‌شود (۴۸۳ میلیون دلار) درحالی که طی سال ۲۰۱۲ کل صادرات ایران به جهان از رقم ۳۴ میلیارد دلار فراتر نرفته است که این امر بیانگر توان بالای طرف اندونزیایی در امر صادرات جهانی نسبت به ایران است.^۳ همچنین از کل واردات کشور اندونزی از جهان در سال ۲۰۱۲ (۲۱۳/۱۲ میلیارد دلار) حدود چهل صدم (۰/۳۶) درصد آن به ایران تعلق دارد (۷۷۴ میلیون دلار).^۴

تراز تجاری ایران با اندونزی در سال ۱۳۹۰ به میزان ۹۳۷/۲ میلیون دلار مازاد و در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ به میزان ۱۶/۷- میلیون دلار کسری داشته است.^۵ با توجه به اینکه در سال‌های اخیر موافقتنامه اجتناب از اخذ مالیات مضاعف، موافقتنامه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری متقابل، تفاهمنامه همکاری مناطق آزاد تجاری میان دو کشور منعقد گردیده، معالوصف حجم مبادلات در سطح نازلی قرار دارد.

پاکستان

کسری تراز تجاری پاکستان در سطح مبادلات جهانی از ۱۲/۸۳- میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به رقم ۱۷/۰۸۲- میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ رسیده است.^۶ مهمترین اقلام

1. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

2. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

3. <http://www.irica.gov.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?>

4. http://www.trademap.org/tradestat/Bilateral_TS.aspx

5. **Ibid.**

6. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

صادراتی پاکستان به جهان در سال ۲۰۱۲ عبارتند از: انواع پارچه‌های پنبه‌ای، پوشاک، اقلام مربوط به ریسندگی و بافندگی، لوازم البسه غیرریسندگی و غیربافتنی، غلات، مروارید، سنگ‌های قیمتی، فلزات، سکه‌ها، نمک، گوگرد، خاک، سنگ، گچ، آهک و سیمان، چرم، روده حیوانات، لوازم مسافرتی و لوازم چرمی و مهمترین اقلام وارداتی شامل: سوخت معدنی، نفت و محصولات تصفیه شده، رآکتورهای هسته‌ای، ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیکی، روغن و چربی‌های حیوانی و گیاهی و مشتقات آن، مواد شیمیایی آلی، آهن و فولاد بوده است.^۱ واردات ایران از پاکستان طی هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نیز حاوی اقلامی است که این کشور از مزیت نسبی برخوردار است. نظیر برنج، گلابی هندی، انبه، دانه کنجد، گوشت بی‌استخوان یخ‌زده و ... اقلام صادراتی ایران به پاکستان طی هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ عمدتاً شامل: قیر نفت، پوست خام حیوانات، گریس، سایر مصنوعات از مواد پلاستیکی و ... خلاصه شده است.^۲

از کل صادرات کشور پاکستان به جهان در سال ۲۰۱۲ (۳۱/۲۴۴) میلیارد دلار)^۳ حدود (۰/۴۵) درصد آن به ایران صادر می‌شود (۱۴۱ میلیون دلار) و همچنین از کل واردات کشور پاکستان از جهان در سال ۲۰۱۲ (۴۸/۳۲) میلیارد دلار) حدود (۰/۲۴) درصد آن به ایران تعلق دارد (۱۲۰ میلیون دلار).^۴

در سال ۱۳۹۰ میزان صادرات ایران به پاکستان ۶۵۹/۵۱ میلیون دلار و میزان واردات ایران از پاکستان ۲۷۲/۶۳ میلیون دلار بوده است. همچنین در هفت‌ماهه نخست

1. http://www.trademap.org/tradestat/Product_SelCountry_TS.aspx

2. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

3. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

4. http://www.trademap.org/tradestat/Bilateral_TS.aspx

سال ۱۳۹۲ میزان صادرات ایران به پاکستان ۵۰۵/۰۶ میلیون دلار و میزان واردات ایران از پاکستان ۲۲۶/۰۹ میلیون دلار بوده است.^۱

تراز تجاری ایران با پاکستان در سال ۱۳۹۰ به میزان ۳۸۷ میلیون دلار مازاد و در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نیز به میزان ۲۷۸ میلیون دلار مازاد داشته است.^۲

طی سال‌های اخیر دو کشور سعی در ارتقای روابط اقتصادی و سیاسی داشته‌اند. با وجود این طرف پاکستانی در اجرایی نمودن توافقات، جدیت چشمگیری از خود نشان نداده است که عدم برخورد قاطع با قاچاق گسترده در مرزهای دو کشور از آن جمله است.

ترکیه

کسری تراز تجاری ترکیه در سطح مبادلات جهانی از ۶/۲۶- میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به رقم ۴۲/۴۲- میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ رسیده است.^۳ طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۱ واردات ایران از ترکیه با ۳۲۹ در صد افزایش، حدود ۴/۲ برابر افزایش یافته است (از ۸۸۶ میلیون دلار در سال ۱۳۸۵ به ۳/۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۱ رسیده است). همچنین صادرات ایران به کشور ترکیه طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۱ با ۳۵۰ در صد افزایش حدود ۴/۵ برابر افزایش یافته و از ۳۲۶ میلیون دلار در سال ۱۳۸۵ به رقم ۱/۴۷ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۱ رسیده است. این امر بیانگر رابطه مبادله به نفع ایران طی سال‌های فوق می‌باشد. اقلام عمده وارداتی ایران از ترکیه شامل: شمش از آهن و فولاد غیر ممزوج، دانه گندم سخت، جو باستثنای دانه جو، گوشت مرغ و خروس و اقلام عمده صادراتی ایران

1. Ibid.

2. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

3. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>

شامل: کاتد، پلی اتیلن گرید فیلم، روی غیر ممزوج و مس تصفیه شده است.^۱

از کل صادرات کشور ترکیه به جهان در سال ۲۰۱۲ (۲۰۷/۰۱۸ میلیارد دلار)^۲ حدود شش و نیم (۴/۳۵) درصد آن به ایران صادر می‌شود (۹/۹ میلیارد دلار) و همچنین از کل واردات کشور ترکیه از جهان در سال ۲۰۱۲ (۲۴۹/۴۴ میلیارد دلار) حدود (۰/۰۰۴) درصد آن به ایران تعلق دارد (۱۱/۹ میلیون دلار).^۳

در سال ۱۳۹۰ میزان صادرات ایران به ترکیه ۱/۴۳ میلیارد دلار و میزان واردات ایران از ترکیه ۳/۰۷۹ میلیارد دلار بوده است. همچنین در هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ میزان صادرات ایران به ترکیه ۱/۳۲۸ میلیارد دلار و میزان واردات ایران از ترکیه ۲/۸۸۴ میلیارد دلار بوده است.^۴

همچنین تراز تجاری ایران با ترکیه در سال ۱۳۹۰ به میزان ۱/۶۴- میلیارد دلار کسری و در هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نیز به میزان ۱/۵۵- میلیارد دلار کسری داشته است.^۵

بنگلادش

کسری تراز تجاری بنگلادش در سطح مبادلات جهانی از ۶/۰۲۵- میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به رقم ۱۰/۰۶۷- میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ رسیده است.^۶ به استثنای سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۱ آمار سال‌های ۱۳۷۸ تا هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد ارزش

1. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

2. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

3. http://www.trademap.org/tradestat/Bilateral_TS.aspx

4. **Ibid.**

5. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

6. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

صادرات کشور ما به بنگلادش از ارزش واردات از آن کشور کمتر بوده و با وجود افزایش ارتباطات فرهنگی، سیاسی، اقتصادی میان دو کشور حجم تجارت خارجی (صادرات + واردات) از ۱۱۶ میلیون دلار در سال ۱۳۹۱ فراتر نرفته است.

اقلام عمده وارداتی ایران از بنگلادش در سال ۱۳۹۱ شامل: نخ از کنف یا از سایر الیاف، پارچه تاروپود و الیاف کنفی، دانه کنجد و اقلام عمده صادراتی به این کشور طی سال ۱۳۹۱ شامل: قیر نفت، گل گوگرد، مفتول به هم تابیده، کابل، وازلین ها و سرب تصفیه شده بوده است.

کل صادرات کشور بنگلادش به جهان در سال ۲۰۱۲ (۲۷/۵۹ میلیارد دلار) و کل واردات کشور بنگلادش از جهان در سال ۲۰۱۲ (۳۷/۶۶ میلیارد دلار) بوده است که این نشان دهنده کسری تراز تجاری این کشور به میزان ۱۰/۰۶۷ میلیارد دلار می باشد.^۱ در سال ۱۳۹۰ میزان صادرات ایران به بنگلادش ۲۰/۹۸ میلیون دلار و میزان واردات ایران از بنگلادش ۶۸/۰۴۲ میلیون دلار بوده است. همچنین در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ میزان صادرات ایران به بنگلادش ۲۷/۸۶ میلیون دلار و میزان واردات ایران از بنگلادش ۴۹/۶۷ میلیون دلار بوده است.^۲

علاوه بر این تراز تجاری ایران با بنگلادش در سال ۱۳۹۰ به میزان ۴۷- میلیون دلار کسری و در هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نیز به میزان ۲۱/۸- میلیون دلار کسری داشته است.^۳

1. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

2. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

3. **Ibid.**

نیجریه

مازاد تراز تجاری نیجریه در سطح جهان از رقم ۸/۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ به رقم ۲۰/۶۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ رسیده است.^۱

مهمترین اقلام صادراتی نیجریه در سطح جهان طی سال ۲۰۱۲ شامل: سوخت‌های معدنی، روغن‌ها، کائوچو و مصنوعات آن، دانه کاکائو کامل یا خرد شده، کشتی‌ها، قایق‌ها و سازه‌های شناور، فراورده‌های لبنی، تخم مرغ، عسل و مهم‌ترین اقلام وارداتی نیجریه از جهان طی سال ۲۰۱۲ شامل: قطعات ماشین‌آلات، رآکتورهای هسته‌ای، غلات و حبوبات و تجهیزات الکترونیکی می‌باشد.

مهمترین اقلام صادراتی ایران به کشور نیجریه در سال ۱۳۹۱ شامل: اوره حتی به صورت محلول در آب، وازلین‌ها اعم از گرید دارویی و غیردارویی، تایرادی، به ارزش ۲۰/۳۷ میلیون دلار بوده است. تراز بازرگانی ایران با نیجریه طی سال‌های ۱۳۷۷ تا هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ همواره مثبت و رابطه مبادله به نفع ایران بوده است.

کل صادرات کشور نیجریه به جهان در سال ۲۰۱۲ (۹۸/۰۸ میلیارد دلار) بوده که تقریباً رقم صادرات به ایران نزدیک به صفر بوده است و همچنین از کل واردات کشور نیجریه از جهان در سال ۲۰۱۲ (۷۷/۴ میلیارد دلار) کمتر از ۰/۰۰۰۰۷ درصد آن به ایران تعلق دارد (۵۷ هزار دلار).^۲

در سال ۱۳۹۰ میزان صادرات ایران به نیجریه ۲۳/۴ میلیون دلار بوده است.

1. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

2. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

همچنین در هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ میزان صادرات ایران به نیجریه ۳/۸۳ میلیون دلار و میزان واردات ایران از نیجریه ۱۴۱/۶۹ هزار دلار بوده است.^۱

همچنین تراز تجاری ایران با نیجریه در هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نیز به میزان ۳/۶۹ میلیون دلار مازاد داشته است.^۲

مالزی

مازاد تراز تجاری مالزی با جهان از رقم ۴۱/۵۵ میلیارد در سال ۲۰۰۹ به ۳۶/۱۸۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ تنزل یافته است.^۳

بخش تجارت مالزی طی سال ۲۰۱۲ تحت تأثیر افزایش صادرات محصولات برقی و تجهیزات الکترونیکی که ۲۶ درصد از مجموع صادرات این کشور را تشکیل می‌دهد، عملکرد مثبت و فزاینده‌ای داشته است. سوخت‌های معدنی و روغن‌ها با ۲۰ درصد از مجموع صادرات، دومین و ماشین‌آلات، رآکتورهای هسته‌ای با ۱۰ درصد، سومین منبع درآمد صادراتی مالزی را تشکیل می‌دهد. میزان صادرات مالزی به ایران از رقم ۸۴۸ میلیون دلار در سال ۲۰۱۰ به رقم ۱/۱۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۲ افزایش یافته است. همچنین میزان واردات مالزی از ایران از رقم ۳۹۸ میلیون دلار در سال ۲۰۱۰ به رقم ۳۴۲ میلیون دلار در سال ۲۰۱۲ کاهش یافته است که رابطه مبادله به نفع ایران رقم خورده است.

مهمترین اقلام صادراتی مالزی به کشورهای جهان در سال ۲۰۱۲ شامل: محصولات الکتریکی و تجهیزات الکترونیکی، سوخت‌های معدنی، روغن‌ها، ماشین‌آلات

1. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

2. **Ibid.**

3. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

و رآکتورهای هسته‌ای و مهمترین اقلام وارداتی مالزی از جهان، محصولات الکتریکی و تجهیزات الکترونیکی، سوخت های معدنی، روغن‌ها و ماشین‌آلات و رآکتورهای هسته‌ای می‌باشد.

مهمترین اقلام صادراتی ایران به مالزی طی هفت ماهه نخست سال ۱۳۹۲ شامل: قیر نفت و فرآورده‌های نفتی، خرما، اوره و مهمترین اقلام وارداتی ایران از مالزی شامل: شیره کائوچوی طبیعی و روغن خام سویا می‌باشد.

از کل صادرات کشور مالزی به جهان در سال ۲۰۱۲ (۲۶۵/۵۴۷ میلیارد دلار) حدود (۰/۳۸) درصد آن به ایران صادر می‌شود (۱/۱۴ میلیارد دلار) و همچنین از کل واردات کشور مالزی از جهان در سال ۲۰۱۲ (۲۲۹/۳۶۳ میلیارد دلار) حدود (۰/۱۵) درصد درصد آن به ایران تعلق دارد (۳۴۲ میلیون دلار).^۱ بنابراین همانگونه که مشاهده می‌شود، این سهم بسیار ناچیز است و امید می‌رود هر ساله به حجم آن افزوده شود. در سال ۱۳۹۰ میزان صادرات ایران به مالزی ۱۳۲/۵۶ میلیون دلار و میزان واردات ایران از مالزی ۵۳۳/۴۵ میلیون دلار بوده است. همچنین در هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ میزان صادرات ایران به مالزی ۵۰/۸۴ میلیون دلار و میزان واردات ایران از مالزی ۲۵۹/۹۷ میلیون دلار بوده است.^۲

علاوه بر این تراز تجاری ایران با مالزی در سال ۱۳۹۰ به میزان ۴۰۰- میلیون دلار کسری و در هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نیز به میزان ۱۹۴- میلیون دلار کسری داشته است.^۳

1. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>

2. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>

3. Ibid.

در کل حجم تجارت خارجی (صادرات + واردات) میان ایران و هفت کشور دیگر طی هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که بیشترین حجم تجارت خارجی به ترتیب مربوط به ترکیه (۴/۲۱ میلیارد دلار)، پاکستان (۷۳۱/۱۵ میلیون دلار)، مصر (۴۱۴/۹ میلیون دلار)، مالزی (۳۱۰/۸۱ میلیون دلار)، اندونزی (۹۸/۷ میلیون دلار)، بنگلادش (۷۷/۵۳ میلیون دلار) و نیجریه (۳/۹ میلیون دلار) می‌باشد که جمعاً حجم تجارت خارجی ایران با هفت کشور فوق حدود (۵/۸۵ میلیارد دلار) است که در مقایسه با مجموع واردات و صادرات ایران به جهان در هفت‌ماهه نخست سال ۱۳۹۲ (۴۵/۲۱۸ میلیارد دلار) حدود ۱۳ درصد از این رقم را به خود اختصاص داده است.

۲. وضعیت عضویت کشورهای عضو «دی - هشت» در ترتیبات تجاری

بررسی عضویت کشورهای عضو «دی - هشت» و فعالیت‌های تجاری آنها حاکی از حضور کم‌رنگ کشورهای فوق در فعالیت‌های منطقه‌ای و فعالیت‌هایی با رویکرد جهانی است. پایین بودن حجم مبادلات در کشورهای بنگلادش، نیجریه و تا حدودی مصر و ایران نسبت به سایر اعضا، بیانگر عدم تحرک و عدم موفقیت در ترتیبات منطقه‌ای و به طریق اولی در سطح مبادلات جهانی است. به طوری که ملاحظه می‌گردد همکاری و تعامل لازم میان اعضا منطقه‌ای اکو در سطح نازلی قرار دارد و سایر موافقتنامه‌های منعقد شده بین ایران و ۷ کشور دیگر به طور کامل اجرایی نگردیده است.^۱

۱. حسن یاسری و وجیهه مهری‌پرگو، ص ۷، ۱۳۸۵.

۳. تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای وضعیت صادرات و واردات کشورهای عضو

«دی - هشت»

تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری درخصوص ۸ کشور متعاهد، عدم همگونی و همگنی به لحاظ توسعه‌یافتگی، حجم و نوع مبادلات در فعالیت‌های بازرگانی، صنعتی و تکنولوژیکی را به اثبات می‌رساند. ایران، نیجریه و مصر صادرکننده اقلام سنتی و واردکننده تجهیزات و ماشین‌آلات هستند، مالزی و اندونزی در مجموع بیشتر صادرکننده قطعات ماشین‌آلات و الکترونیکی و کالاهای واسطه‌ای هستند. بجز ایران ۷ کشور دیگر، عضو WTO هستند. مالزی، اندونزی و ترکیه از مصر و نیجریه و بنگلادش توسعه‌یافته‌ترند. طبیعی است عدم همگنی و هم‌سطحی موجب یکطرفه بودن رابطه مبادله به نفع کشورهای توسعه‌یافته است و مذاکرات تجاری و تعرفه‌ای و اعطای امتیازات متقابل را با مشکل مواجه ساخته و امکان ناپایداری و عدم موفقیت موافقتنامه و حصول نتیجه در مذاکرات را بیش از پیش تقویت می‌نماید. وجود چنین تفاوت‌هایی امیدواری به این‌که ظرف سال‌های آتی معضلات تراز تجاری به حداقل برسد و کشورهای کمتر توسعه‌یافته بتوانند به یک اندازه از ظرفیت‌های منشور سازمان همکاری‌های اقتصادی «دی - هشت» بهره‌مند گردند را به یأس مبدل می‌سازد. به خصوص آنکه چشم‌پوشی دولت‌ها از درآمدهای ناشی از تعرفه‌ها و شبه‌تعرفه‌ها بسیار دشوار است و علاوه بر آن، آثار خالص درآمدی ناشی از پیوستن به «دی - هشت» روشن نمی‌باشد.

بررسی بندهای مفاد لایحه

۱. در سطرهای ۱۸ تا ۲۰ مقدمه منشور سازمان همکاری‌های اقتصادی هشت کشور درحال توسعه بیان شده: «با تعهد به تقویت رویکرد مشترک کشورهای درحال توسعه در روابط تجاری با کشورهای توسعه‌یافته از جمله از طریق تلاش در جهت ایجاد سازوکارهای یکسان در تجارت، اتخاذ سیاست‌ها و اقداماتی در جهت امکان دسترسی به بازار مانند حذف موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای» نکته‌ای که وجود دارد این است که با توجه به وضعیت اقتصادی کشور، برای همه کالاها حذف موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای امکانپذیر نیست. به‌خصوص اینکه طی ۲ سال گذشته با شدت گرفتن تحریم‌ها، ستاد تدابیر ویژه مجبور به ایجاد موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای برای تثبیت اقتصاد در زمینه تجاری گردید. همچنین موانع غیرتعرفه‌ای می‌تواند شامل کنترل‌های بهداشتی و قرنطینه‌ای و موارد مشابه باشد که باید این‌گونه موارد را استثنا نمود.

۲. این منشور زمانی می‌تواند به نفع ایران باشد که کشورهای عضو پایبند به حفظ روابط تجاری خود با ایران باشند، درحالی که شرایط تحریم‌ها نشان داد که حتی کشورهای عضو «دی - هشت» نیز قادر به حفظ روابط تجاری با ایران در سطح گذشته نبودند. بنابراین این ابهام وجود دارد که ممکن است امتیازهایی در قالب این منشور به کشورهای دیگر داده شود ولی در مقابل هیچ امتیازی عاید کشور نشود.

۳. با توجه به اینکه هریک از کشورهای متعاقد ویژگی‌های خاص اقتصادی خویش را دارا می‌باشند، قطعاً صادرات مواد خام و اولیه از سوی کشورهای کمتر

توسعه‌یافته و صدور کالاهای سرمایه‌ای از سوی کشورهای توسعه‌یافته‌تر، همسان‌سازی تعرفه‌ای و قدرت چانه‌زنی را دشوارتر می‌سازد به‌خصوص آنکه نرخ تعرفه‌های مواد اولیه و خام به‌طور متوسط پایین‌تر از کالاهای سرمایه‌ای است. بنابراین به‌نظر می‌رسد ایران به‌عنوان یک عضو «دی - هشت» باید به بررسی کشش تقاضای واردات کالاها به‌خصوص اقلام عمده وارداتی بپردازد.

نتیجه‌گیری

نکته مثبت که در موافقتنامه «دی - هشت» نهفته است تعامل ایران با کشورهای عضو WTO می‌باشد. «دی - هشت» می‌تواند نقطه عطف و تمرینی برای پیوستن به WTO تلقی گردد، به‌شرط آنکه محدودیت‌های مقداری و سهمیه‌ای رفع گردیده و بخش‌های مختلف اقتصادی، به‌خصوص صنایع ما آمادگی لازم را از پیش کسب نموده باشند. پذیرفتن این منشور به معنای قطع تدریجی حمایت‌ها بوده و پیوستن به قراردادهای بزرگ‌تر تجاری را تسهیل می‌سازد.

همچنین با پذیرش این منشور نقاط ضعف و قوت صنایع و تولیدات داخلی کشور نیز مشخص خواهد گردید و بدین ترتیب با کاهش ابزارهای حمایتی برای پیوستن به WTO، مشکلات کمتری وجود خواهد داشت.

با این حال پیشنهاد می‌شود لایحه فوق با انجام برخی اصلاحات و تقویت بندهای تعهد کشورها به انجام مبادله با یکدیگر و به‌خصوص ایران، تصویب شود.

منابع و مأخذ

۱. یاسری، حسن و وجیهه مهری‌پرگو. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با شماره مسلسل ۸۲۵۱ با عنوان: اظهارنظر کارشناسی درباره: «لایحه موافقتنامه تجارت ترجیحی بین کشورهای عضو «دی - هشت»، شماره ثبت ۶۰۳، تاریخ چاپ ۱۳۸۵/۸/۱۳.
۲. لوح فشرده حاوی آمار مقدماتی بازرگانی خارجی دریافت شده از گمرک جمهوری اسلامی ایران، طی نامه شماره ۲۱۰۱۸۶/۲۵۳/۲۲/۷۳ مورخ ۱۳۹۱/۱۱/۱۴، دفتر فناوری اطلاعات و ارتباطات، تهران، ۱۳۹۱.
3. <http://www.tccim.ir/ImpExpStats.aspx?mode=doit>
4. <http://www.irica.gov.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx?>
5. http://www.trademap.org/tradestat/Bilateral_TS.aspx
6. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx#>
7. http://www.trademap.org/tradestat/Product_SelCountry_TS.aspx
8. <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx>

شماره مسلسل: ۱۳۵۳۷

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه منشور سازمان همکاری اقتصادی هشت کشور در حال توسعه»

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی)

تهیه و تدوین: حسین هرورانی

ناظر علمی: فتح‌ا... تاری

متقاضی: کمیسیون اقتصادی

همکار: مهدی امیری (دفتر مطالعات سیاسی)

همکاران خارج از مرکز: —

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز: —

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. تجارت

۲. تراز تجاری

۳. رابطه مبادله تجاری

۴. کشورهای دی - هشت

تاریخ شروع مطالعه: ۱۳۹۲/۱۱/۱

تاریخ خاتمه مطالعه: ۱۳۹۲/۱۲/۶

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۱۲/۶